

ЂАЧКИ ДОМОВИ У БАЊАЛУЦИ ОД 1945. ДО ЗЕМЉОТРЕСА 1969.

Апстракт: У раду су приказани оснивање и рад ђачких домовата или интерната, како су их чеће називали, у Бањалуци послије Другог свјетског рата до земљотреса 1969. Да би се обезбиједио смјештај ученика који су долазили у Бањалуку из мјеста гдје није било средњих школа и како би се олакшало школовање ратне сирочади, сељачке и радничке дјеце, отварани су ђачки домовата (мушки, женски, ученика у привреди, Учитељске школе, а касније и осталих средњих стручних школа). Рад се бави и проблемима с којима су се сусретали питомци и запослени, углавном због недостатка новца. Поменута су и имена васпитача и управника домовата, људи који су се својим стручним радом трудили да неким питомцима олакшају одвојеност од породице, некима да замијене изгубљене родитеље, бринули се о њима за вријеме школовања, оспособили их за самосталан живот и често им помагали при запошљавању.

Кључне ријечи: НР БиХ, Бањалука, ђачки домовата, школовање, питомци, васпитачи, управници.

Оснивање ђачких домовата

Нагли развој привреде послије завршетка Другог свјетског рата у Југославији и задаци из Петогодишњег плана индустријализације и електрификације тражили су велики број квалификованих радника и стручњака свих профила. Због тога су се у народним републикама отварале нове ниже и средње стручне школе, у које се уписивало на хиљаде ђака. Највеће повећање броја ученика било је у средњим стручним школама, укључујући ту и Учитељску школу, у коју је школске 1950/51. било уписано пет пута више ученика него прије рата. Планско и стручно школовање довело је до великог прилива ђака у градове. Да би се олакшало њихово школовање, оснивани су ђачки домовата (интернати), који су обезбјеђивали смјештај, исхрану, дневни боравак и друге услове за учење и рад.

На основу Одлуке о средњошколским ђачким домовима, број 497/45 од 11. 1. 1946,¹ коју су донијели министри трговине и снабдијевања, индустрије и рударства и просвјете, оснивани су средњошколски ђачки домовата у мјестима гдје су радиле средње или средње стручне школе. Домовата су отварали окружни

¹ „Службени лист ФБиХ”, број 3, 16. јануар 1946.

народни одбори уз претходну сагласност надлежног министарства. Задатак домова је био да омогуће школовање и правилно васпитање ученика средњих школа који немају могућности да се сами школују. Домови су се издржавали од средстава које им одобре Народна влада БиХ и окружни народни одбор, затим од уплата ученика, стипендија просвјетних друштава, прихода од евентуалних легата и помоћи појединаца и установа. Управника и васпитаче постављао је окружни народни одбор уз сагласност надлежног министарства, а помоћно особље на приједлог управе дома.

На основу поменуте одлуке донесен је 1946. Правилник о организацији и раду државних средњошколских домова,² према коме се у средњошколске ђачке домове примају ученици средњих школа из ресора Министарства трговине и снабдијевања и Министарства индустрије и рударства, с тим да приоритет имају учесници НОБ-е, дјеца бораца НОР-а, дјеца жртава фашизма и сиромашна радничка и сељачка дјеца чији родитељи нису настањени у мјесту гдје се налази школа. Између свих требало је примити даровиту и марљиву дјецу. Број бесплатних мјеста утврђиван је одлуком Министарства просвјете у споразуму са Министарством финансија ФБиХ, а на приједлог окружних народних одбора. Висину трошкова за издржавање ученика у средњошколским ђачким домовима одређивали су окружни народни одбори. Одлуку о пријему ученика у дом доносио је такође исти народни одбор, на основу приједлога управног одбора дома, односно одбора друштава „Просвјета”, „Препород” и „Напредак”, за ученике које су та друштва издржавала. Питомци су могли да буду искључени из дома ако су искључени из школе, затим они који на крају полугодишта имају четири негативне оцјене, који у току године буду кажњени укором наставничког савјета, који крше кућни ред у дому и не плате опскрбнину два мјесеца. Управу дома чинили су управник дома, васпитачи, економ и љекар. Управник или један васпитач обавезно је становао у дому и то бесплатно. Домом је управљао управни одбор.

Васпитни рад у ђачким домовима

Да ђачки домови не би били само установе за збрињавање ђака, односно за смјештај и исхрану, Министарство за просвјету НР БиХ донијело је Оквирна упутства за васпитни рад у ђачким домовима.³ Према Упутствима, ђачки домови су васпитне установе и рад у њима је дио васпитања „новог, слободног, одважног социјалистичког човјека чија су схватања широка и разноврсна и коме су туђи бирократизам и укалупљеност мисли. Домови треба да биду ведри ђачки колективи у којима ће се васпитавати људи свестрано изграђени, људи који воле своју социјалистичку домовину и који су спремни да се жртвују за

² „Службени лист ФБиХ”, број 6, 6. фебруар 1946.

³ АРС БЛ, 99, 25889/50

њу”. Питомце је требало васпитати да буду прожети југословенским социјалистичким патриотизмом и социјалистичким хуманизмом, да имају развијену колективну свијест и правилан однос према раду и друштвеној својини и да буду дисциплиновани. Према Упутствима, форме васпитног раду су:

- организовање системског рада на савладавању наставног градива (одредити вријеме учења, обезбиједити посебне просторије, снабдјети питомце потребним уџбеницима и школским прибором);
- културно-просвјетни рад (читање књига, часописа и дневних новина, организовање кружока, предавања, посјете јавним предавањима, колективно посјеђивање кина, слушање радио емисија, екскурзије, зидне новине);
- културно-умјетнички рад (припрема програма за разне свечаности и приредбе);
- васпитање правилног односа према народној имовни;
- идеолошко-политички рад (предавања, дебате, политичке информације, слушање радио-емисија, дискусије);
- физичко васпитање (развијање здравствено-хигијенских навика, јутарња гимнастика, вјежбе освјежења приликом учења, шетња и излети, приредбе са фискултурним тачкама);
- васпитање патриотизма (приредбе на датуме из историје, слике руководилаца и заслужних личности у дому, пароле);
- радно васпитање (одржавање чистоће обуће и одјеће, повремено чишћење просторија, послуживање у трпезарији, уређење дворишта, обрада домске економије, баште, воћњака, брига око стоке, перади) из производне праксе;
- политехничко васпитање (теоријска настава са ученицима се продубљује примјерима из производне праксе, посјете творницама);
- васпитање колективизма (изградња свијести о повезаности интереса појединца са интересима цјелине);
- васпитање правилног односа између дјечака и дјевојчице;
- васпитање позитивних навика код питомаца (здравствено-хигијенске навике, навике културног владања, навике за рад, навике уредности и тачности, штедња);
- похвале и награде (похвале од стране васпитача, управника);
- казне (упозорење са приговором, које се изриче насамо или јавно, усмена опомена васпитача, која се саопштава јавно, забрана изласка из дома у слободном времену, укор васпитача, укор управника, укор управе дома и искључење из дома);
- изглед и уређење дома;
- домски кућни ред (вријеме устајања, вријеме умивања, чишћења и спремања кревета, вријеме за доручак, ручак и вечеру, вријеме за

учење, вријеме за културно-просвјетни, фискултурни и идеолошко-политички рад и вријеме за спавање).

Главни носилац васпитног рада у дому био је васпитач. Био је обавезан да брине о васпитању и општем образовању питомаца, да им помаже при учењу, да их упозна и прати њихов развој, одржава стални контакт с наставницима, руководи ваншколским радом и библиотеком. Све активности требао је забиљежити у дневнику васпитног рада у дому. Управник је организовао васпитни рад у дому. Својим савјетима и сугестијама требао је бити главна помоћ васпитачима и требао је обезбиједити материјална средства за васпитни рад. На почетку сваке школске године доношен је план васпитног рада. Послије укидања окружних народних одбора 1947. године, надзор над васпитно-образовним радом у дому Гимназије и Учитељске школе вршило је Министарство просвјете – Одсјек за ђачке домове, а домови ученика у привреди и стручних школа били су под надзором ресорних министарстава. Надзор над хигијеном и здрављем у домовима вршило је Министарство народног здравља и социјалног старања НР БиХ. Од 1952. ђачки домови постају установе са самосталним финансирањем и прелазе под руководство народних одбора градова или општина.

Ђачки домови у Бањалуци

Домови на подручју Бањалуке достављали су Градском народном одбору извјештаје о васпитнообразовном раду, организацији рада у дому, особљу, економату, проблемима и потребама дома у складу са Оквирним упутствима за васпитни рад у ђачким домовима. На основу њих можемо закључити да су ђачки домови у Бањалуци оснивани у некадашњим домовима културно-просвјетних друштава, вјерским и у намјенски грађеним објектима. У таквим зградама недостајало је учионица, спаваоница, библиотека, просторија за изолацију болесних, водовода, купатила. У свим домовима смјештај је био неадекватан, исхрана недовољна и једнолична, слаба снабђеност постељином, креветима, огревом, одјећом и обућом. Да би се поправила исхрана, неки домови су имали своје економије, гдје су узгајали поврће, воће и домаће животиње. Домови су били претрпани, нарочито одмах по ослобођењу, када су у једном кревету спавала по два питомца. Потешкоће су биле и у томе што су спаваонице биле смјештене у једној згради, а трпезарије и купатила у другој. Држава је одвајала доста новца за домове, па су постепено поправљани и услови за становање и достигли задовољавајући ниво. Без обзира на све потешкоће, питомци су били доброг здравља и, по правилу, примјерни ђаци. Недостајали су стручни радници за рад у дому, највише васпитачи, економии и болничари, што се одражавало на здравље и васпитање питомаца. Љекари су радили хонорарно и вршили прегледе једном седмично.

Према сачуваној архивској грађи, у Бањалуци су послије Другог свјетског рата до земљотреса 1969. радили сљедећи домови: Мушки средњошколски

Ђачки дом „Веселин Маслеша”, Државни женски средњошколски дом, Ђачки дом „Младен Стојановић”, Дом Средње пољопривредне школе, Дом Средње медицинске школе, Интернат Школе за дјечије његователице, Интернат Школе за болничаре, Дом Учитељске школе, Дом Средње економске школе, Ђачки дом Стручне трговачке школе Делибашино Село, Дом Средње ветеринарске школе, Дом Средње шумарске школе и Дом ученика у привреди „Леде Карабеговића”. Неки домови су престали са радом затварањем школа, а неки након фузије са Мушким средњошколским ђачким домом „Веселин Маслеша”.

Мушки средњошколски ђачки дом

Мушки средњошколски дом у Бањалуци је формиран 1. јула 1945. Почео је да ради као Интернат Државне мушке реалне гимназије, са инвентаром који је добио од Градског народног одбора Бањалука, а који је припадао бившим домовима Муслиманског културног и просвјетног друштва „Гајрет” и Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета”. До августа 1947. налазио се у двије зграде, које нису биле у истом дворишту, у Улици Младена Стојановића на бројевима 26 и 61,⁴ тј. у згради Државне мјешовите грађанске школе и у згради Евангелистичке цркве. У Грађанској школи било је 15 спаваоница и једна учионица, а у згради цркве кухиња, трпезарија, магацин, соба за рубље, канцеларија и једна спаваоница. Крајем августа 1947. дом се преселио у Маршала Тита 33 (касни је дом добио кућни број 155 и 155а) у Самостан „Марија Помоћница” сестара драгоцјене крви Исусове (црне ноне), гдје су до тада били смјештени Женски средњошколски дом и Женска гимназија. Капацитет дома је био 270 питомаца, ученика Гимназије, Трговачке академије и учитељског припремног течаја. Запослених је било 19.⁵ У дому је од 1945. до 1955. боравило 2536 питомаца, од којих 580 дјеце палих бораца и жртава фашистичког терора.

Управник дома Симо Вуковић је у извјештајима истицао да је „Дом улагао много труда на васпитању дјеце која су дошла са села и да су у томе постигли добре резултате. Такође се пуно радило са дјецом под старатељством, која су дошла из дјечијих домова са прилично slabим васпитањем. Требало је дуже радити с њима да се разбије њихово мишљење „ја сам ратно сироче и мени не може нико ништа па макар се слабије владао или слабије учио”. Одржавана су редовна предавања о хигијени, здрављу, друштвеним наукама, чувању државне

⁴ ГНО БЛ, 32906/47 од 30. 8. 1947.

⁵ Запослени 1947. у Дому били су: Сулејман Бадић, управник, Симо Вуковић и Анто Мијатовић, васпитачи, Душан Сладојевић, економ, Фрањо Рупник, помоћни економ, Катица Манце, куварица, Милева Радуловић, Ленка Смиљанић, Сафета Туфегџић и Јованка Јочић, помоћне куварице, Љубица Шејн, Радојка Којадиновић, Рамила Педић и Фатима Дурић, чистачице, Штефица Гроздек и Францика Војтан, праље, Јања Јокић, крпачица, Анто Предраговић и Јово Иличић, служитељи.

имовине и развијању културних навика код дјеце. Тешкоће су биле у томе што је дом био претрпан, слабо опремљен намјештајем и постељином.

Смјештај сиромашне и дјеце под старатељством плаћао је Градски народни одбор Бањалуке. Питомци који су сами плаћали дом уплаћивали су до 1952. године мјесечно 200–300 динара, што значи да је родитељ издржавање дјетета могао платити за једну продату кокошку. У овом дому дјеца су имала добар успјех у школи јер су научили редовно учити и радити.”⁶

Виша економско-комерцијална школа и
Бачки дом „Веселин Маслеша”

Мушки средњошколски дом, као установу са самосталним финансирањем, основао је Народни одбор Града Бањалуке Рјешењем број 13.071 од 20. маја 1952. Дјелатност дома била је омогућавање средњошколској омладини, првенствено ученицима више гимназије и осмољетки, похађање школе и просвјетно-васпитно уздизање. Године 1954. добија име Бачки дом „Веселин Маслеша”. Капацитет дома је био 150 питомаца. У дому је владао ред и гвоздена дисциплина, која је превазилазила касарнску, а нарочито док је управник био Симо Вуковић. Питомце овог дома у граду су звали „вуковићевци”, а дом „Симиним домом”.

Почетком школске 1960/61. дом се уселио у нову зграду, масивну четвороспратницу са бројним балкончићима и надсводима, у Улици 22. априла.⁷ У дио старе зграде Дома „Веселин Маслеша” у Ул. маршала Тита 155 усељена је Виша економско-комерцијална школа, а дио зграде је и даље користио дом. Капацитет нове зграде је износио 400 мјеста, а услови за рад и становање били су изванредни. Баци су могли да уче у собама, јер је у њима било смјештено само пар кревета. При дому је радила кухиња са самопослуживањем. Имао је просторије за организовање забавних, спортских и културних садржаја. Клупске просторије биле су снабђевене радио-апаратима, телевизорима, разгласном станицом, литературом и спортским реквизитима. Сваке седмице одржавана су предавања о најактуелнијим политичким догађајима у земљи и иностранству. У Дому су радиле музичка, шаховска и секција за стони тенис.

⁶ ГНО БЛ, Извјештаји домова

⁷ „Крајишке новине”, број 367 од 5. септембра 1960. и 379 од 29. новембра 1960.

Почетком школске 1960/61. дом се уселио у нову зграду, масивну четвороспратницу са бројним балкончићима и надсводима, у Улици 22. априла.⁸ У дио старе зграде Дома „Веселин Маслеша” у Ул. маршала Тита 155 усељена је Виша економско-комерцијална школа, а дио зграде је и даље користио дом. Капацитет нове зграде је износио 400 мјеста, а услови за рад и становање били су изванредни. Ђаци су могли да уче у собама, јер је у њима било смјештено само пар кревета. При дому је радила кухиња са самопослуживањем. Имао је просторије за организовање забавних, спортских и културних садржаја. Клубске просторије биле су снабђевене радио-апаратима, телевизорима, разгласном станицом, литературом и спортским реквизитима. Сваке седмице одржавана су предавања о најактуелнијим политичким догађајима у земљи и иностранству. У Дому су радиле музичка, шаховска и секција за стони тенис. Од 1963. сваке суботе и недјеље су организоване игранке за питомце. У дому су од 1960, поред средњошколаца, становали и студенти Више економско-комерцијалне школе, Више пољопривредне и Више педагошке школе. То је био проблем за управу и васпитаче, јер су морали да се прилагођавају узрасту питомаца и да усклађују односе између седамнаестогодишњака и студената, од којих неки имају око четири деценије живота. Послије земљотреса у Скопљу 1963. године, 150 ученика из тог града је нашло привремени смјештај у овом дому.

Ђачки дом „Веселин Маслеша”

Непосредно након усељења у нову зграду, Дому „Веселин Маслеша”⁹ припојени су Ђачки дом „Младен Стојановић”, Ђачки дом Пољопривредне

⁸ „Крајишке новине”, број 367 од 5. септембра 1960. и 379 од 29. новембра 1960.

⁹ Инвеститор за изградњу Школског грађевинског центра (школа и интернат) био је Народни одбор Среза Бањалука. Грађевинску дозволу за градњу издао је НОО Бањалука под бројем

школе и Дом ученика у привреди „Леда Карабеговић”, а 1963. Ђачки дом Медицинске школе, са особљем и инвентаром. Велики прилив средњошколаца у Бањалуку изискивао је максимално коришћење капацитета и кадрова и смањење режисијских трошкова у ђачким домовима. Имајући све то у виду, као и неискоришћеност капацитета Женског дјечијег дома „Данко Митров”, НОО Бањалука је 1962. донио одлуку о спајању овог дома са Ђачким домом „Веселин Маслеша”. Спојени домови су радили под називом Средњошколски дом ученика у Бањалуци. Дужност управника обављао је Милорад Пејчиновић, управник Ђачког дома „Веселин Маслеша”.¹⁰ По налогу Скупштине Среза Бањалука, школске 1963/64. у оквиру дома радио је Студентски дом, који је септембра 1964. постао самостална установа. Те године у дому је било 509 ученика и 119 студената. Дом је на исхрани имао и 90 ученика који су становали у приватном смјештају. Нова зграда и зграда студентског дома су имале парно гријање, док су остале двије зграде дома, у улицама Маршала Тита и Данка Митрова, загријаване пећима на угаљ и дрва.

**Милорад
Пејчиновић**

Сулејман Бадић

Органи управљања у дому 1963. били су Одбор дома, Вијеће дома, Стручни колегиј васпитача и Колектив радника и службеника. Одбор дома је имао 21 члана, три представника оснивача, три школа, пет омладинских организација, три васпитача, седам чланова Заједнице дома и управник. Вијеће дома је имало 15 чланова, а чинили су га управник, помоћник управника, васпитачи, медицинска сестра, економ, шеф рачуноводства и представници заједнице ученика. Стручни колегиј васпитача сазивао је управник по потреби. На овим састанцима анализирани су поједини педагошки проблеми и утврђиване

13665/57. По завршетку градње, у школску зграду није усељен Школски грађевински центар, већ је иста уступљена Техничком факултету (данас Електротехнички факултет), а интернат Ђачком дому „Веселин Маслеша”.

¹⁰ ГНО БЛ, Одлука број ВЛ 2292 од 31. јула 1962, донесена на одвојеним сједницама Општинског вијећа и Вијећа произвођача

мјере за њихово рјешавање. Састанци цјелокупног радног колектива (око 60 запослених) одржавани су по потреби, а расправљало се о радној дисциплини особља, о личним питањима и о мјерама за брижљиво руковање и чување имовине дома.

Послије земљотреса, октобра 1969, због великог оштећења нова зграда дома, као и зграде у Улици маршала Тита су срушене. Након санације, Ђачки дом „Веселин Маслеша” почео је да ради у згради у Улици Данка Митрова¹¹ у септембру 1970. године, гдје се и сад налази.

Према сачуваним подацима, управници Мушког средњошколског дома били су Никола Шеган (1945–1946), Сулејман Бадић¹² (1947–1949), Симо Вуковић (10.8.1949 – 17.9.1952), Борислав Шушњар (1952–1953), Никола Станишић (1954), Симо Вуковић (1955–1963), а послије њега Милорад Пејчиновић.¹³ Као васпитачи у Дому радили су Симо Вуковић, Мирко Јунгић, Анто Мијатовић, Авдо Мухурдаревић, Махмут Салчић, Катица Хип, Миломир Поповић, Вељко Поповић, Светозар Ђурић, Анка Орлов, Ахмет Мемишевић, Миливој Килибарда, Рајко Булић, Василије Пилетић.

Државни женски средњошколски ђачки дом

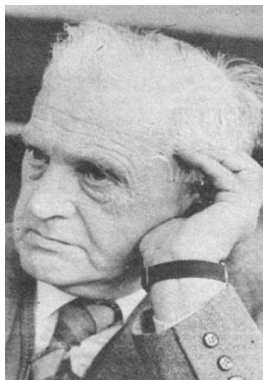
Почетком школске 1945/46. у Бањалуку су из цијелог округа долазиле дјевојчице са завршеном основном школом, а било је и оних које су завршиле малу матуру, а које су хтјеле наставити школовање како би надокнадиле ратом

¹¹ Зграда је зидана за старачки – убошки дом у периоду 1936–1939. У другој половини 1939. у згради је почео функционисати Дом стараца и старица, али је укинут крајем исте године, јер је било скупо издржавање штићеника (њих 11), па је за њих пронађен јефтинији начин збрињавања. Почетком школске 1940/41. године Трговачка академија са 300 ученика и 14 наставника се привремено преселила у нову зграду Убошког дома. За вријеме Независне Државе Хрватске у згради је био смјештен Дјечији дом, у ком је боравило преко 200 избјегличке дјеце, искључиво исламске вјере. Послије ослобођења, у мјесецу априлу 1945, у згради је формиран Дјечији дом „Касим Хаџић”. Крајем 1949. године у зграду се из Назарета преселио Дјечији дом „Данко Митров”, који је 1962. припојен Средњошколском ђачком дому „Веселин Маслеша”.

¹² Сулејман Бадић, рођен 2. 8. 1902. у Цазину, Народну вишу дјечачку школу уз Мушку препарандију у Дервенти завршио је 1922, а Мушку учитељску школу у истом граду 1926. Практични учитељски испит положио је у Бањалуци 1929. Течај за усавршавање наставника стручних продужних школа завршио је у Бањалуци 1935. До почетка Другог свјетског рата радио је као учитељ 1927–1937 у Кључу, касније у Бањалуци. По ослобођењу је био директор Вјежбаонице при Учитељској школи, директор Мушког средњошколског дома, директор Треће осмогодишње школе у Бањалуци, инспектор за основну наставу и просвјетни савјетник. Почетком школске 1961/62. укинута је просвјетно-педагошка служба НОС Бањалука, па је премјештен у Школски центар Индустије папира ФНРЈ у Бањалуци.

¹³ Милорад Пејчиновић је рођен 1919. у Слатини, Срез Бањалука. Радио је у СНО Бањалука као члан ИО и повјереник 1945–1949. Године 1950. био је предсједник СНО Бањалука. Школске 1951/52. био је учитељ у Крнетама и Лакташима, касније предсједник НОО Лакташи. Од 1960. до 1963. радио у је Дому „Веселин Маслеша” као виши референт.

изгубљене године и осигурале своју будућност. Првих дана по доласку у Бања-луку до рјешавања сталног смјештаја, биле су код родбине и пријатеља.

Мато Џаја

Овај проблем је хтио да први ријеши директор Женске гимназије Мато Џаја, који је преко Окружног народног одбора тражио зграду за смјештај дјевојака. Зграда за дом је пронађена преко пута Гимназије, у кући Џинића. Кревете и посуђе су добили од Учитељске школе, сламарице од Црвеног крста, јоргане и нешто хране од УНРР-е. Окружни народни одбор је дао извјесну суму новца за издржавање, а нешто и саме питомице, па је Дом почео радити 12. децембра 1945. као Интернат Државне женске реалне гимназије. Питомица је било на почетку 40. Највише су похађале партизанску гимназију (настава је одржавана у Учитељској школи у Бојића хану), јер им је курс са сажетим и скраћеним програмом од три мјесеца омогућавао да надокнаде изгубљене школске године и да касније крену на редовно школовање.

Похађале су такође Женску гимназију, Женску занатску школу, Средњу техничку и Трговачку академију. Успјех дјевојчица је био врло добар, јер су све озбиљно схватиле школу и учење. Директор Женске гимназије био је управник интерната. Ученице су биле смјештене у Џинића кући до јула 1946, када су, заједно с Женском гимназијом, која је била у Учитељској школи, прешле у зграду Самостана „Марија Помоћница” сестара драгоцјене крви Исусове (црне ноне) у Улици маршала Тита 33. Женски дом је био смјештен у дворишној, а Женска гимназија у предњој, главној згради. Школске 1946/47. у дому је било око 120 питомица. У августу 1947. године дом се сели у зграду бивше Државне мјешовите грађанске школе, преко пута Учитељске школе, Улица Младена Стојановића 61, гдје је тад био смјештен Мушки средњошколски дом. Зграда није одговарала, јер је подизана за школу и није имала адекватне просторије за дом. Касније је саидана господарска зграда са просторијом за купатило и прање веша.¹⁴ Те године дом добија назив Државни женски средњошколски дом.

Школске 1947/48. капацитет зграде био је 90, али су биле смјештене 174 питомице, из свих школа. Завршетком те школске године престала је са радом Партизанска гимназија. Школске 1948/49, као и сљедеће, у Дому су биле само ученице Гимназије. Запослених је било 11.¹⁵ Школске 1950/51. био је велики прилив ђака у Учитељску школу, а Дом учитељске школе их није могао примити, па је 60 питомица ратне сирочади, ученица нижих разреда гимназије, упуће-

¹⁴ ГНО БЛ, пројектна документација, VI/12

¹⁵ Запослени у дому марта 1948. били су: Ленка Спремо, управник, Драгиња Микашиновић, васпитач, Данило Жакула, економ, Зора Ковачевић, куварица, Анђа Капурал, Марица Шутија и Анка Черепић, помоћне куварице, Ана Бараћ и Ана Дујминовић, праље, Анкица Сартић, чистачица, и Миле Томић, служитељ. Хонорарни лекар била је др Милица Ракић.

но у домове њихових надлежних срезова. У Женски дом су дошле 74 питомице Учитељске школе и 16 ученица учитељског курса. Школске 1951/52. у дому је било 186 питомица из Учитељске и Гимназије. У то вријеме указала се потреба за отварањем ниже гимназије у Бојића хану, па је ријешено да се дом расформира и зграда преда Гимназији. По завршетку школске године, у јулу мјесецу 1952, Дом је расформиран. Ратна сирочад су прешла у Државни дјечији дом „Данко Митров” у Бањалуци, а ученице Учитељске школе у дом те школе. Тада Мјешовити дом Учитељске школе прераста у Женски средњошколски дом. За управника је постављен Милан Бокан.¹⁶

Дугогодишњи управник Женског дома Ленка Спремо¹⁷ у једном свом извјештају наводи: „Материјални услови у овом дому, као и осталим домовима били су тешки, првих година послје ослобођења. Није било потребног простора ни инвентара. Па ипак су и поред свих тих проблема и тешкоћа кроз које су пролазили, домови одговорили свом задатку. У њима су се правилно васпитавале и оспособиле многе генерације омладине, која је нашла свој прави пут у својој социјалистичкој домовини. Васпитачки кадар је био добар. За васпитача су постављани најбољи учитељи са више година службе”. Као васпитачице у Дому су радиле Свјетлана Ненадовић, Драгиња Микашиновић, Бранка Милова новић и Софија Милојевић. Економи су били Данило Жакула и Рајфа Кукић.

Ђачки дом „Младен Стојановић”

Министарство индустрије и рударства Народне Републике Босне и Херцеговине основало је 17. јула 1947. дом под називом Први ђачки дом Бањалука, који је касније добио назив Ђачки дом „Младен Стојановић”. Био је под управом Државне средње техничке школе и Државне индустријске школе. До 1948. дом се налазио у двије зграде, удаљене два километра једна од друге, у Алеји ЈНА 6 и Ул. Халиловац број 1.¹⁸ Питомци су ту спавали, у сваком другом кревету по двојица, а хранили се по мензама, ресторанима и у Хотелу „Босна”. Менза у дому отворена је 1. октобра 1948. Крајем 1947. у дому је основана самостална управа, која се издвојила испод управе двије поменуте средње школе. До 1951. материјалне издатке за дом сносило је Министарство индустрије и

¹⁶ ГНО БЛ, Персонална досијеа, Б–200

¹⁷ Ленка Спремо је 16.8.1941–21.8.1945. радила као учитељица у Сврљигу. Премјештена је 21. 8. 1945. у Скопље. У Женском дому у Бањалуци радила је као управник од 1. 11. 1946. до укидања, јула 1952. У Дјечији дом „Данко Митров” прелази 11. 9. 1952. године на мјесто управника.

¹⁸ Зграда у Ул. Халиловац 1, преко Врбаса, била је власништво Вакуфа. У периоду 1923–1928. ту је био Интернат Ниже пољопривредне школе, а школске 1929/30. средњошколски ђачки дом – конвикт Муслиманског просвјетно-културног друштва „Гајрет”. Управници конвикта до 1941. били су Кемал Хаџиомерспахић, Едхем Бекић, Јусуф Гранов, Мустафа Цинић, Мидхат Бегић и Сулејман Бадић, ГНО БЛ, Извјештаји домовна

рударства НР БиХ, а само мањи број питомаца је уплаћивао дио издржавања у износу 100–200 динара мјесечно.

Од 1952. Дом је постао установа са самосталним финансирањем,¹⁹ па ђаке издржавају родитељи, осим дјеце под старатељством, чије трошкове плаћа држава. Дом је имао своја Правила.²⁰ Органи управљања у Дому били су Управни одбор²¹ и управник. У јуну 1952. Дому су одузете просторије у Халиловцу због трошног стања зграде (чардак стар преко 100 година), а додијељена му приземна зграда за смјештај 30 ученика грађевинског смјера Средње техничке школе. Та зграда је 1953. претворена у стамбену, па је Дому преостала зграда у Алеји ЈНА, чији је капацитет био 120 мушких питомаца, али је углавном било смјештено 160 ученика Средње техничке школе и Државне индустријске школе, а касније ученици Гимназије, Учитељске и Економске школе. До 1949. Дом није имао васпитача и ту дужност су вршили наставници Средње техничке школе и Државне индустријске школе, тако да је васпитни рад с питомцима заостајао. Те године запослен је један помоћни васпитач, а 1950. два васпитача.

У извјештају Дома из 1955. наводи се да је Дом смјештен у условној згради Индустријске школе, у којој станује 112 питомаца, сви мушки, и похађају Индустријску и Школу ученика у привреди. Имао је шест спаваоница, двије учионице, друштвену просторију, трпезарију, кухињу, собу за васпитача, управну просторију, умиваоницу, амбуланту, магацин, нуспросторије. У дворишту се налазила приземна зграда, у којој је била смјештена дрварница и соба за пеглање рубља, а у сусједној згради Кина „Козара” су просторије за прање рубља и купатило са четири туша. У дому је било запослено 16 радника.

Док је Дом био под управом Средње техничке школе, управник је био Павао Пајић. Управник Дома као самосталне установе био је Мухарем Борић. Запослени васпитачи у дому били су: Сергије Цикаловски, Нурудин Куленовић, Миле Томљеновић, Јулијана Радосављевић, Вељко Живчић, Јања Карановић, Василије Пилетић и Исмет Куштрић. Као економ је радио Спасо Ниџић. Рјешењем Народног одбора среза Бањалука, број 01-3262/1 од 21. 10. 1959, Бачки дом „Младен Стојановић” припојен је Средњошколском ђачком дому „Веселин Маслеша”. Особље и инвентар дома преузео је Дом „Веселин Маслеша” и новоформирани Интернат Школе за хемијску прераду дрвета у Бањалуци. Зграда је пренесена на Школу ученика у привреди. Дом је престао са радом 31. 12. 1959. године.

¹⁹ ГНО БЛ, Рјешење број 13070 од 20. 5. 1952.

²⁰ Правила Бачког дома „Младен Стојановић” Бањалука донесена су на посебним сједницама Општинског вијећа и Вијећа произвођача 3. 11. 1955. године.

²¹ Управни одбор Бачког дома „Младен Стојановић” чинили су: Нада Влајнић, Слава Ђурић, Радомир Перовић, Злата Кнежевић, Мустафа Ибрахимагић, Анђелка Незировић, др Андрија Кохут и Мухарем Борић, управник.

Дом Средње пољопривредне школе

Нижа пољопривредна школа у Бањалуци основана је 1923, али је почела са радом у прољеће 1924. године. Школска зграда налазила се у Буцаку, на земљишту Покусне станице, тзв. „Царске баште”. Док школа није добила свој интернат, од 1924. до 1928. Интернат НППШ је био смјештен преко Врбаса у Гајретовом конвикту. У децембру 1940. Министарство пољопривреде КЈ је одлучило да НППШ прерасте у Средњу пољопривредну школу. Почетак рата онемогућио је реализацију ове одлуке до септембра 1945, када је Министарство пољопривреде и сточарства ФБиХ донијело рјешење о оснивању Државне средње пољопривредне школе. Настава у Средњој пољопривредној школи у Бањалуци је почела с радом 3. 12. 1945. у згради Домаћинске школе у Буцаку, у којој је био смјештен и ђачки интернат. Школска зграда Ниже пољопривредне школе, у којој је требала да буде смјештена средња школа, у току рата била је оштећена. Након њене санације, у априлу 1946, СПШ и интернат су се уселили у њу. Дом је имао спаваонице, амбулантну собу, трпезарију, кухињу, гардеробу, купатило и умиваоницу, друштвену просторију и магацин. Школске учионице коришћене су за учење. У прве три године рада школе сви ученици су били питомци дома, чак и они чији су родитељи живјели у Бањалуци.

Дом Средње пољопривредне школе је регистрован као установа са самосталним финансирањем код НОГ Бањалука под бројем 10313/52 од 26. 6. 1952. Задатак установе је био „смјештај и исхрана ученика пољопривредне школе ради учења, правилног развоја и образовања за свјесне грађане ФНРЈ који ће бити спремни стручно способни да својом активношћу доприне развоју социјализма у нашој домовини”.²² Орган управљања у дому био је Управни одбор, чији је предсједник био Мирко Петковић. Дом је примао 100 питомаца. Због великог интересовања ученика за упис у Пољопривредну школу у лето 1958, дом се преселио у зграду у којој је до 1955. радила Средња ветеринарска школа, а једино је кухиња остала у Пољопривредној школи. У дому је било запослено 12 радника. Управник до 1952. био је Милан Јанковић, директор Средње пољопривредне школе. Управници дома као самосталне установе били су Видосав Кандић (1952–1956) и Свето Ђурић (1.6.1956 – 31.8.1960). Као рачунополагач у Дому је радио Мирко Мишкулин, а као руководилац имовине Остоја Вуруна. Први професионални васпитач био је Рајко Булић, а послије њега Марија Ђурић.

Рјешењем Народног одбора Среза Бањалука, број сп-01-2755 од 9. јула 1960, Ђачки дом Пољопривредне школе припојен је Дому „Веселин Маслеша”. Исти дом је преузео и особље. Зграда дома је уступљена за потребе Више пољопривредне школе Бањалука²³ и Пољопривредног завода. „Тако се угасила

²² АРСБЛ, 99, завршни рачуни установа 1959.

²³ АРСБЛ, 99, Завршни рачун за 1959.

једна установа, тако корисна за ученике Пољопривредне школе, јер су током боравка у њој, у средишту пољопривредног имања која се зове школска економија могли, цјелодневним боравком (учењем и праксом) да о пољопривреди, пракси и науци, сазнају много више него што би сазнали да су били изван дома“.²⁴

Дом Средње медицинске школе

Средња медицинска школа у Бањалуци, заједно са Интернатом, почела је са радом школске 1947/48. у вили Божић” у Улици фра Грге Мартића бр. 28 (данас Српска 38). Министарство народног здравља и социјалног старања НР БиХ обезбиједило је бесплатан смјештај са храном за 30 мушких и 40 женских питомаца.²⁵ Према извјештају Јове Грубора, једног од управника Интерната, Интернат је почео са радом 1. октобра 1947, а настава у школи средином истог мјесеца. Сљедеће школске године школа са интернатом се сели у новосаграђену зграду Средње медицинске школе на „Маглајлића кућарима” (на мјесту данашње Гимназије), у близини Државне опште болнице. У Интернату су били одлични услови за смјештај ученика. Имао је 15 спаваоница, пет учионица, три управне канцеларије, трпезарију, кухињу, магацин, умиваоницу и купатило. Смјештај је тад нашло 115 мушких и женских питомаца. Дом тад није имао васпитаче, већ су њихову дужност обављали инструктори – стручно особље у школи.

Од оснивања до конца 1951. све материјалне издатке Интерната сносило је Министарство народног здравља социјалног старања НР БиХ. Интернат и Школа су били једна установа са једним руководством. Од 1952. Интернат постаје установа са самосталним финансирањем под називом Дом Средње медицинске школе,²⁶ па су ученици плаћали смјештај властитим средствима, осим ратне сирочади. Дом је од тада имао свог управника и Управни одбор од седам чланова.²⁷ Поред ученика Медицинске школе, у Дому су смјештај могли наћи и ученици Гимназије, Средње техничке школе, Учитељске, Средње економске, Индустријске и Школе ученика у привреди, њих 170. Преко љета је Дом организовао преноћиште за екскурзије, како би побољшао свој материјални положај. Такође је организовао и исхрану за ђаке ове школе који су приватно становали. Од децембра 1960. Дом престаје бити самостална установа и при-

²⁴ Бранко Граховац и Душан Савић, „Пољопривредна школа Бањалука (1923–1998), Бањалука 1998, стр. 344

²⁵ Станимир Ћировић, „50 генерација: руци уз колијевку”, Бањалука 1998, стр. 19

²⁶ Рјешење о оснивању дома, НОГ БЛ, број 13069 20. маја 1952; Рјешење о регистрацији, НОО БЛ, број 3146-1/56 од 1. августа 1952.

²⁷ Чланови Управног одбора Дома 1956. били су: предсједник Зилха Филиповић, чланови Јово Иванић, Васвија Јашаревић, Мирко Опачић, др Боро Брујић, Драга Цигановић, Мирко Рутешић и Јово Грубор, управник.

појен је Средњој медицинској школи, која на тај начин проширује своју дјелатност на смјештај и исхрану ученика. Запослених је било 14. Први управник Дома била је директорица школе др Даринка Човић, касније Јово Иванић (1948–1951), Мустафа Хрустић (1951–1954), Јово Грубор (1954–1959) и Живко Станковић (од 1. 4. 1959. до укидања). Као васпитачи у дому су радили Мирко Рутешић, Драгица Јуришић, Бојана Пашић, Бранко Пашић, Борислав Шушњар и Бранко Глумац.

Крајем 1963. Дом Средње медицинске школе се укида ради повећања учионичког простора школе, јер је интересовање за упис у школу био велико. Питомци су се преселили у Ђачки дом „Веселин Маслеша”.²⁸

Интернат Школе за дјечије његоватељице

Једногодишња Школа за дјечије његоватељице радила је од 1948. до 1955. Заједно са интернатом била је смјештена у вили „Божић”, у Фра Грге Мартића 28. Питомице су имале бесплатан смјештај, храну, школски прибор и средства за личну хигијену. По завршетку школовања одмах су добијале посао у дјечијим болницама, дјечијим диспанзерима, дјечијим домовима, јаслицама и вртићима. У интернату је било смјештено око 40 питомица. Директор школе и управник интерната била је Васвија Јашаревић.

Интернат Школе за болничаре

Школа за болничаре основана 1948. Заједно са интернатом била је смјештена у кругу Опште болнице, у болничкој згради. Директор школе и управник интерната био је др Захарије Давидовић, а од 1950. до укидања школе, 1955, др Виктор Виндакијевић.

Дом ученика у привреди

Окружни дом ученика у привреди у Бањалуци, познатији под називом Државни дом научника, основан је 10. 2. 1946. Био је смјештен у старом Радничком дому, у Улици фра Грге Мартића 22. Могао је да прими 70 ученика, углавном ратне сирочади. Момчило Савић, управник Дома од маја до новембра 1946. године, молио је Градски народни одбор да се овом дому додијели зграда интерната Друштва „Препород”, у којем је дотад био смјештен курс Народне милиције, јер су додијељене просторије недовољне, у кревету су спавала по два ученика²⁹. Молби је удовољено и 15. 12. 1946. Дом је пресељен. Наредбом Владе НР БиХ у овај дом су морали бити примљени и ученици из Љеваонице „Јелшинград”. Крајем исте године Контролна комисија Министарства рада забра-

²⁸ АРС БЛ, 99, 0308–465/63

нила је да у једном кревету спавају по два ученика, па је Управа дома тражила да се испразни и зграда у дворишту.³⁰

У октобру 1947. Дом се усељава у већу, надограђену и условнију зграду у Фра Грге Мартића (бивши Раднички дом), у коју се у 20 спаваоница могло смјестити 120 питомаца (аутомеханичара, машинбравара, столара, зидара, тесара, кројача, пекара, келнера, ташнара, берберина, словослагача). Дом је имао велику трпезарију, собу за учење и културно-просвјетни рад. У стару зграду Дома ученика у привреди усељени су ученици у привреди Градског грађевинског предузећа „Павао Радан”.³¹

Према Наредби о домовима за ученике у привреди³² и Упутству за доношење правила за управљање домовима ученика у привреди,³³ ђачке домове ученика у привреди могла су оснивати привредна предузећа и народни одбори и морали су имати своја правила која одобравају министарства рада народних република. Према Упутству, у дом су примани ученици који су са послодавцем склопили уговор о учењу.

Дом ученика у привреди „Едхем Ледо Карабеговић”

²⁹ ГНО БЛ, 32930/46 од 14. 11. 1946.

³⁰ ГНО БЛ, 39234/46 од 26. 12. 1946.

³¹ „Глас Босанске крајине”, број 43 (123) од 24. 10. 1947.

³² „Службени лист ФНРЈ”, број 110 од 27. 12. 1947.

³³ „Службени лист ФНРЈ”, број 38 од 4. 5. 1949.

Као установу са самосталним финансирањем, под називом Дом ученика у привреди „Едхем Ледо Карабеговић”, основао је Народни одбор Града Бањалуке Рјешењем број 13.077 од 22. маја 1952. Правила Дома донесена су 1955, када је и изабран управни одбор.³⁴ Код Народног одбора општине регистрован је 1956. под бројем 83-3/55. Дом је примао 60 питомаца и њему је радило 13 радника.

Ферид Хасанбашић био је управник дома од маја 1947. до 1.9.1949.³⁵ Васо Товарлажа, економ дома, био је в. д. управника септембра–октобра 1949. године. Касније су управници били Идриз Потуровић (8. 10. 1949. до јануара 1950).³⁶ М. Кахримановић (1950–1951), а од 1951. до укидања дома Драшко Завишић. Као васпитачи су радили Намзија Хаџибеговић, Мира Гранић, Марко Шкрбић, Стјепан Радић, Фахрудин Жилић, Ђорђе Јовић, Никола Шврака и Смаил Куленовић.

Дом се уселио 1. августа 1958. у Ул фра Грге Мартића 34, у просторије укинутог Дјечијег дома „Јосип Мажар Шоша”.³⁷ Престао је са радом 1960, када је припојен Ђачком дому „Веселин Маслеша”.³⁸

Наредбом министра грађевина НР БиХ од септембра 1947, сва грађевинска предузећа која упошљавају преко 20 ученика у привреди дужна су била да обезбиједи њихов смјештај са интернатским животом до 15. новембра исте године. У ту сврху предузећа су могла оспособити старе зграде, направити бараке или направити нове зграде. Министарство грађевина обезбиједило је дио средстава за изградњу таквих ученичких домова.

Дом ученика у привреди Земаљског грађевинског предузећа „Крајина” у Бањалуци отворен је крајем 1947. у некадашњем Гајретовом дому у Вилсоновој улици. Капацитет дома је био 76 ученика (зидари, тесари и собосликари). Овај дом је био јако неуслован и предузеће је изградило одговарајућу зграду за своје ученике у Росуљама,³⁹ у коју се уселило крајем 1950. Дом ученика у привреди имало је и Предузеће дрвне индустрије „Врбас” Бањалука.

Дом Учитељске школе

Учитељска школа у Бањалуци почела је с радом 1925. године, а интернат (конвикт) сљедеће, након што је Учитељска школа са интернатом из Дервенте прешла у Бањалуку. Био је смјештен у згради Више државне дјевојачке

³⁴ Управни одбор чинили су предсједник Ибро Карабеговић и чланови Бранко Кљајић, Шемсо Курспахић, Идриз Фрцић, Ислам Хорозовић, Антон Мартинић, Вид Игњатовић, Јела Зеца и Драшко Завишић, управник Дома.

³⁵ ГНО БЛ, персонална досијеа, X–71

³⁶ ГНО БЛ, 29528/49 од 17. 9. 1949.

³⁷ АРС БЛ, 225–1–582/58

³⁸ Рјешење Народног одбора среза Бањалука, број 2321 од 7. 6. 1960.

³⁹ ГНО БЛ, 8401/48 од 4. 3. 1948.

грађанске школе, а школа у новој згради Грађанске школе у Бојића хану. Директор школе био је управник интерната.⁴⁰ Интернат је примао 70 мушких питомаца. Тај број се смањивао, јер је дио домског простора уступљен Народном позоришту и самој Учитељској школи, док није добила властиту, намјенски грађену зграду 1931.

У просторије зграде Православне епархије бањалучке, насупротив Учитељске школе, интернат се уселио јануара 1935, гдје је остао до почетка школске 1939/40. Интернат се тад преселио у нову намјенски грађену зграду, у продужетку Учитељске школе. Средства за изградњу је обезбиједила Банска управа. Нарочите заслуге за изградњу ове зграде имали су замјеник бана Петар Цветковић и директор школе Ђорђе Поповић.

Интернат је био кратко у новом простору. Зграда Учитељске школе са интернатом за вријеме Другог свјетског рата служила је за смјештај окупаторске војске и болнице. Ученици су били смјештени у домове „Гајрета”, преко Врбаса, до 1943, „Узданице” (у кући Али-бега Џинића, на простору гдје је данас Техничка школа) и „Напретка” (зграда преко пута Фабрике дувана). Ученице су биле смјештене у домовима часних сестара (на мјесту Народне скупштине РС) и у Улици фра Грге Мартића (данас Српска). За вријеме рата зграда интерната је била оштећена, а највише су страдале водоводне и електричне инсталације.

Због велике потребе за учитељским кадром, као и због малог прилива нових учитеља са завршеном учитељском школом, приступило се одмах послеријате рата оспособљавању нових учитеља путем кратких курсева. Након ослобођења, 14. маја 1945. у Бањалуци почео је са радом учитељски течај са 54 полазника, а био је уређен интернатски. Управник је био Јово Грубор.⁴¹ Сви полазници курса су имали бесплатан смјештај у интернату у згради Халид-бега Џинића покрај Гимназије. Када је у новембру 1945. почела редовна настава у Државној мјешовитој учитељској школи, дио мушких ученика се уселио у дом преко пута Школе, а ученице у зграду коју је користила управа ћачког дома. У августу 1947. ученице су се уселиле у зграду у Ул. Младена Стојановића 26 (Евангелистичка црква), коју је дотад користио Мушки средњошколски дом. У дому је тад смјештај нашло 250 ученика. Уз дом је била башта, двориште и физкултурно игралиште. Дом је био под непосредним руководством Министарства просвјете до јануара 1951, кад прелази под надлежност ГНО Бањалука.

Ћачки дом Учитељске школе, са сједиштем у Улици Младена Стојановића 6, проглашен је за самосталну установу Рјешењем НОГ БЛ, број 13072 од 20. маја 1952. Капацитет дома био је 150 питомица, већином ученица Учитељске школе, које издржавају народни одбори општина и Савез бораца, а већином

⁴⁰ Директори Школе и Дома били су Милан Петровић (1925–1927), Вељко Вујасиновић (1928–1934) и Ђорђе Поповић (1934–1941).

⁴¹ ГНО БЛ, Персонална досијеа, Г–18

родитељи или старатељи. Било је запослено 15 радника. Ђачки дом је имао Управни одбор.⁴² Те године је укинут Државни женски дом, па је Мјешовити ђачки дом Учитељске школе прерастао у Женски дом Учитељске школе.

Управници Дома Учитељске школе били су Касим Хаџимустафић (1945–1.10.1948),⁴³ Илија Милојевић (1948–1.11.1949), Душан Јанчић (1949–1952), Бокан Милан (1954–1956), Госпава Брковић (1957) и Илија Стојаковић (1959), а послѣје њега Радисав Станић. Као васпитачи радили су: Мирослав Шаиновић, Софија Вуковић, Нада Продановић, Ирфан Исламовић, Тереза Павличић, Мирјана Мајсторовић, Гроздана Ковачевић, Ђорђе Маринковић, Славица Лауб и Ана Урумовић.

На иницијативу директора школе Радивоја Зарића и новопостављеног управника Дома професора Радисава Станића, 1959. Дом поново постаје мјешовити⁴⁴ и тако је остало до укидања Учитељске школе 1972.

Дом Средње економске школе у Бањалуци

Ђачки дом Министарства трговине и снабдијевања у Бањалуци почео је радити 1. 9. 1948. у саставу Државне трговачке академије. Био је смјештен у згради друштва „Препород“, у Улици Џинића број 11 код Гимназије. Зграда је била неусловна, имала је 12 просторија. Закупнину је плаћало Министарства трговине и снабдијевања НР БиХ. У дому је било смјештено 96 ученика који су похађали Трговачку академију, Индустрijску школу за обраду и прераду метала и Државну средњу техничку школу. Почетком 1952. Дом добија име Женски средњошколски ђачки дом Трговачке академије. Исте године Дом постаје установа са самосталним финансирањем и мијења име у Женски дом Средње економске школе⁴⁵ под руководством Градског народног одбора Бањалука. У дому су, поред управника и економа, били запослени два васпитача и шест помоћних радника.⁴⁶

Први управник Дома је била Нада Ковачевић (1.10.1948 – 4.11.1949), професор Трговачке академије. Дужност је обављала хонорарно. Вукосава

⁴² Чланови Управног одбора Ђачког дома Учитељске школе били су: предсједник Деса Малбашић, секретар Творнице дувана, чланови: Милка Косановић, професор Учитељске школе, Милутин Пејиновић, пензионер, Душанка Катић, професор Средње економске школе, Владимир Макић, учитељ Треће осмогодишње школе, Звонко Шимлеша, магацинер дома, Драгица Бјелић, куварица у дому, Јелена Тонковић, питомица дома и Милан Бокан, управник дома.

⁴³ ГНО БЛ, 40547/48

⁴⁴ „Крајишке новине”, број 316 од 11. 9. 1959.

⁴⁵ АРСБЛ, 224–1, 368/52 од 20. 5. 1952.

⁴⁶ Запослени 1952. у Дому били су: управник Милица Врањешевић, васпитачица Нада Продановић, економ Коста Ковачев, болничарка Милка Ковачевић, куварице Љубица Зовко, Јула Мрвель и Ана Клинчук, праља Модрић Милка, чистачица Каја Јерковић.

Смиљанић била је директор (5.11.1949 – 30.8.1950), Станислава Валенчић⁴⁷ (1.9.1950 – 13.12.1950), Милица Врањешевић⁴⁸ (14.12.1950 – 17.10.1952). Послије ње, до расформирања дома 1. 3. 1953, управник је био Махмут Салчић. Имовина Дома подијељена је домовима на подручју града Бањалуке. На основу одлуке ГНО Бањалука, Комисију за ликвидацију Дома чинили су: Мухарем Борић, управник Бачког дома „Младен Стојановић”, Јусуф Зечић, економ истог дома и Шпиро Залад, службеник НОГ-а.

Бачки дом Стручне трговачке школе Делибашино Село

Министарство трговине и снабдијевања НР БиХ 1948. организовало је у Делибашином Селу код Бањалуке курсеве за уздизање кадрова у трговини и угоститељству, као што су курсеви за економе угоститељства, књиговође, продавце, пословође, евидентичаре откупа, млинаре, банкарне и порезнике. Ти курсеви су трајали три и више мјесеци. Од 1948. до 1952. курсеве је завршило више од 2.500 полазника. Полазници курсева и управа су били смјештени у згради самостана траписта, гдје је прије тога био смјештен Дом за ратну сирочад „Јосип Шоша Мажар”. Новоформирани дом носио је назив Дом ученика у трговини Делибашино Село.

Према одлуци Савјета за промет робом ФНРЈ, августа 1951. ученици за трговину требали су да се школују у посебним централним трговачким школама интернатског типа, гдје би постојали технолошки лабораторији за испитивање робе и школске продавнице. У складу с том одлуком Савјет за промет робом НР БиХ основао је у Делибашином Селу трогодишњу Школу ученика у трговини, коју углавном похађају дјеца под старатељством са завршена четири разреда основне школе (директор Милан Наранчић) и двогодишњу Стручну трговачку школу, која је примала ученике са нижим течајним испитом. Од марта 1952. ученици обје школе били су смјештени у дому који је носио назив Дом ученика у трговини у Бањалуци – Делибашино Село.⁴⁹ Задатак дома био је да

⁴⁷ Станислава Валенчић је рођена 7. 5. 1913. у Бањалуци, гдје је 1933. завршила Учитељску школу. Као учитељица радила је у Бушевићу, Подградцима, Бос. Крупи, Шимићима Козара, Потоку (Кутина). Послије Другог свјетског рата радила је у Чифлуку, Трновцима, Кралупи и Високом. Од 1949. до 1950. радила је као референт за народно просвјетивање Обласног народног одбора Бањалука, а након тога управник у Дому Трговачке школе.

⁴⁸ Милица Врањешевић је рођена 14. 8. 1902. у Крупи на Врбасу. Једногодишњи учитељски течај Женске стручне школе завршила у Загребу 1925, а државни испит положила 1930. Као стручни учитељ радила је у Женској стручној школи Кола српских сестара у Сребреници школске 1926/27, а у Женској стручној школи у Бањалуци 1928–1942 и 1945–1947. У Државном етнографском музеју у Бањалуци радила је од 1947. до 1950, у Школи ученика у привреди 1950, а 14.12.1950 – 31.3.1952. је управник Интерната Трговачке академије. Послије је радила у Нижој женској стручној школи и у Центру за унапређење домаћинства.

⁴⁹ Дом ученика у трговини Бањалука – Делибашино Село, основан је Рјешењем председника Савјета за промет робом НР БиХ, број 3376 од 12. марта 1952.

ученицима у трговини пружи материјално обезбјеђење, идејно-политичко и културно-просвјетно уздизање и правилан здравствени и физкултурни развој.⁵⁰ Пошто је Дом био удаљен од града, као и због помањкања стамбеног простора и тешких услова за рад, имао је проблема са васпитним кадром. Нико није хтио да ради у мјешовитом дому са 200 питомаца, па је ангажована хонорарна васпитачица, студенткиња Више педагошке школе, која је становала у Дому. Зграда је имала водовод, али се вода користила за купање. Вода за пиће доносила се са врела удаљеног 300 метара. Питомци нису у већој мјери учествовали у културном животу мјеста као чланови ваншколских грађанских организација због преоптерећености наставом, практичним радом и путовањем на праксу у Бањалуку. Дом је био у надлежности Савјета за промет робом НР БиХ до средине 1952, када прелази у надлежност Градског народног одбора Бањалука, који је постављао управника, наставнике и остало особље школе и интерната. Наставне планове и програме израђивала је Трговинска комора НР БиХ уз сагласност Савјета за просвјету, науку и културу. У октобру 1953. Стручна трговачка школа и Дом ученика у трговини прелазе у надлежност Трговинске коморе. Дом мијења име у Ђачки дом Стручне трговачке школе,⁵¹ чији је задатак обезбјеђење, смјештај и исхрана ученика Стручне трговачке школе.

Среска привредна комора Бањалука основала је, Рјешењем 01-5467 од 26. 12. 1963, Трговинско-угоститељски школски центар спајањем Стручне трговачке школе Бањалука, Школе за висококвалификоване раднике у трговини и Ђачког дома Стручне трговачке школе. Рјешењем Скупштине општине Бањалука, број нт 174 од 23. 3. 1964, избрисан је из регистра установа Ђачки дом Стручне трговачке школе.

Први управник дома и Курса за уздизање стручних кадрова у трговини у Бањалуци био је Јаков Ладан. Енвер Сарајлић био је управник дома од 1. 1. 1949. до 1953. године,⁵² Борислав Шушњар од 1954. до 1957. и Бекир Салихагић од 1957. до 1964.

Дом Средње ветеринарске школе

Средња Ветеринарска школа из Сарајева пресељена је у Бањалуку почетком школске 1950/51. Била је смјештена у Буцаку, у близини зграде Средње пољопривредне школе. Права и обавезе оснивача преузео је Народни одбор среза Бањалука. У извјештају директора школе Јосипа Белтужића од 10. 1. 1952. наводи се да у школи постоји дом који има 100 кревета и да је у њему смјештено 68 питомаца, ученика ове школе, од којих је пет под старатељством, и да још није постављен управник ни васпитач. Школа и Дом су радили до

⁵⁰ Рјешење Савјета за промет робом НР БиХ, број 426 од 26. 5. 1952.

⁵¹ Рјешење Трговинске коморе НР БиХ, број 3946 од 15. 10. 1953.

⁵² ГНО БЛ, персонална досијеа, С-230

завршетка школске 1953/54. Зграда је предата на употребу Рејонској станици за заштиту биља Бањалука 29. 6. 1954. године.

Дом Средње шумарске школе

Дом Средње шумарске школе основан је септембра 1948. у Делибашином Селу у који се могло смјестити 180 ученика Средње шумарске школе. Био је смјештен у просторијама бившег Дјечијег дома „Јосип Мажар Шоша”⁵³ у самостану траписта. Директор дома био је Од 1.11.1951. до 31.12.1955. директор Дома био је Изет Ајановић⁵⁴, а прије њега Гојко Бојанић. Као васпитачи радили Светозар Ђурић, Гојко Бојанић и Лазар Андријашевић, Смиљана Јовановић и Лимун Папић. Школа се 1955. године преселила у Бутмир на Илици.

З а к љ у ч а к

Након Другог свјетског рата у Југославији, па тако и у Бањалуци, започета је кампања описмењавања и образовања становништва како би се олакшала обнова и модернизација земље. Отворен је велик број школа.

Да би се омогућило школовање дјеце из мањих мјеста са подручја среза, у Бањалуци су отворани ђачки домови. Непосредно по ослобођењу услови за смјештај и учење питомаца су били лоши. Сви домови су били претрпани, осјећао се недостатак хране, постељине, средстава за хигијену, огрева и кадрова. Држава је улагала много средстава за побољшавање услова за становање и васпитање питомаца, па су услови за боравак у ђачким домовима у Бањалуци педесетих година постепено достигли задовољавајући ниво. Такође се водило рачуна о стручном оспособљавању запослених у домовима. Управници и васпитачи су присуствовали семинарима и обукама које су организовали НОС Бањалука или надлежна министарства. Услови за смјештај питомаца поправили су се 1960. изградњом нове зграде Ђачког дома „Веселин Маслеша” са 400 мјеста. Због великог прилива средњошколаца у Бањалуку и даље је остао велик број њих без домског смјештаја. Ситуација је погоршана након земљотреса октобра 1969, када су новоизграђена зграда Ђачког дома „Веселин Маслеша” и друге зграде истог дома у Улици маршала Тита оштећене и морале су да се сруше. Без обзира на све проблеме с којим су се сусретали, ђачки домови у Бањалуци су оправдали разлоге због којих су основани, односно омогућили су школовање и васпитање питомаца из мјеста гдје није било средњих школа.

⁵³ ГНО БЛ, извјештаји средњих школа

⁵⁴ Прије доласка у школу у Бањалуци, Изет Ајановић је радио у Дјечијем дому у Бос. Градишци 1.12.1944-23.5.1946, а након тога у ђачким домовима у Добоју и Тешњу.